

ZBIRKA MEĐIMURSKOG FOLKLORNOG STVARALAŠTVA – PROMIŠLJANJE ODNOSA MUZEJA I ZAJEDNICE¹

JANJA KOVAČ □ Muzej Međimurja Čakovec, Čakovec

IM 48, 2017.
RIJEČ JE O...
MAIN FEATURE

Uvod. Kao muzejskoj djelatnici – kustosici etnografskih zbirki u regionalnome muzeju – osnovni mi je posao briga o građi. Naizgled jednostavna obveza postala je nešto teža kad se preda mnom našao zadatak uobličavanja Zbirke međimurskog folklornog stvaralaštva koja je potpuno drugačija od ostalih zbirki Etnografskog odjela. Naime, građa zbirke tek je pristigla u Muzej, a njezina vrijednost nije bila u samim (fizičkim) predmetima već u sadržaju koji su ti predmeti nosili. Na primjeru ostavštine Matije Grabrovića, međimurskog koreografa narodnih plesova, voditelja folklornih družina, prosvjetnog djelatnika i likovnog pedagoga, na temelju koje je nastala Zbirka međimurskog folklornog stvaralaštva pokušat ću prikazati proces nastanka nove muzejske zbirke koja propituje odnos muzeja i zajednice u kojoj on djeluje.

Zbirka Međimurskog folklornog stvaralaštva

Od preustroja zbirki Muzeja Međimurja Čakovec (MMČ) 2012. godine Etnografski odjel ima sedam zbirki: Zbirku seoskih obrta i rukotvorstva, Zbirku narodnih nošnji i uporabnog tekstila, Zbirku predmeta vezanih uz izradu tekstila, Zbirku predmeta vezanih uz običaje i obrede, Zbirku seoskih igračaka i školskog pribora, Zbirku seoskog gospodarstva i Zbirku seoskog kućanstva. Nakon završenog procesa registracije svi su predmeti Etnografskog odjela inventarizirani i kataložki obrađeni u digitalnoj inventarnoj knjizi, a sve zbirke registrirane.

Ideja o pokretanju nove, osme zbirke Etnografskog odjela MMČ-a pojavila se kad je Matija Grabrović, međimurski koreograf narodnih plesova, tadašnjoj kustosici Jeleni Tisaj priopćio svoju želju da dio svoje zbirke na-

kon smrti ostavi muzeju. Tisaj i Grabrović bili su članovi KUU-a *Veseli Međimurci*, u kojemu je Grabrović djelovao kao koreograf, a Tisaj je bila plesačica, pjevačica i koreografinja, pa je njihovo poznanstvo uvelike utjecalo na tu njegovu odluku. Matija Grabrović gotovo je četrdeset godina bio aktivan kao koreograf narodnih plesova u mnogim kulturno-umjetničkim društvima, a posebice je vezan za KUU *Veseli Međimurci* iz Čakovca, kojemu je 1949. bio i jedan od osnivača. Također je djelovao u KUU-u *Seljačka sloga* iz Nedelišća, aktivno sudjelujući u njegovu ponovnom obnavljanju 1951. Ujedno je bio i jedan od začetnika održavanja *Međimurskih popevki* (1971.), u organiziranju kojih je godinama aktivno djelovao. Za svoj je rad dobio mnogobrojna priznanja i nagrade, a velika mu je čast iskazana kad mu je 2003. dodijeljena Županijska nagrada *Zrinski*.

Inicijalnim dogovorom između kustosice Jelene Tisaj koja je vodila preuzimanje darovane građe i tadašnjeg ravnatelja MMČ-a Vladimira Kalšana odlučeno je da će se utemeljiti nova zbirka koja neće biti memorijalna već će se zvati Zbirka folklornog stvaralaštva. Na taj je način Zbirka ostala otvorena i za druge pojedince i druge oblike stvaralaštva/djelovanja. Pritom se folklorno stvaralaštvo razumijeva kao široko polje kulturno-umjetničkog djelovanja u obliku plesa (učitelji izvornih kola, koreografija, dječjih plesova i igara), pjesme i načina pjevanja (interpretatori i skupljači usmene građe, međimurska popevka) te sviranja (poučavanje sviranja na tamburicama, puhačim instrumentima, cimbali, tamburama, farkašicama te citrama). Naravno, takva zbirka uvelike korespondira s predmetima drugih etnografskih zbirki koji će u daljnjim istraživanjima biti osnova za stvaranje

¹ Ovaj je članak skraćena verzija stručnog rada pod naslovom *Zbirka međimurskog folklornog stvaralaštva Muzeja Međimurja Čakovec* nastao pod mentorstvom dr. sc. Iris Biškupić Bašić, a obranjen je u prosincu 2016.

U ovoj prilici zahvaljujem mentorici na dragocjenom vremenu i savjetima pri izradi rada.

broj	naziv zbirke	godina registracije	broj muzejskih predmeta u godini registracije	broj muzejskih predmeta – stanje 2016.
1.	Zbirka seoskih obrta i rukotvorstva	2014.	507	587
2.	Zbirka narodnih nošnji i uporabnog tekstila	2012.	777	877
3.	Zbirka predmeta vezanih uz izradu tekstila	2013.	148	149
4.	Zbirka predmeta vezanih uz običaje i obrede	2012.	151	236
5.	Zbirka seoskih igračaka i školskog pribora	2012.	41	105
6.	Zbirka seoskog gospodarstva	2014.	260	265
7.	Zbirka seoskog kućanstva	2013.	795	820
	Ukupno predmeta			3039

Tablica 1. Zbirke Etnografskog odjela i broj predmeta (brojčano stanje predmeta po zbir-kama dana 7. listopada 2016.)

konteksta za folklornu građu.

Stvaranjem jedinstvene zbirke, a ne pojedinačnih zbirki svakoga od zaslužnih pojedinaca spojena su dva koncepta: koncept individualnog djelovanja, na osobnu inicijativu, te koncept zajedništva, u kojemu se prihvaća inicijativa pojedinca i voljno sudjelovanje u njoj.

U primjeru Matije Grabrovića to je učenje i izvođenje narodnih plesova i napjeva s područja Međimurja. No opsežnoj građi usprkos, pri promišljanju zbirke nameće se nekoliko pitanja: kako predstaviti izvedbeni aspekt te građe? Kako prenijeti motivaciju Matije Grabrovića kao koreografa i njegovih plesača i svirača da se ponovo okupe u kolu? Kako izraziti emocije i raspoloženje koje prate to okupljanje? Ta i druga slična pitanja neprestano se vezuju za zbirku, no nikako u negativnome, ograničavajućem smislu. Kao kustosicu te zbirke ona me potiču na neprestani dijalog s kazivačima na terenu, s ljudima koji su surađivali s Grabrovićem ili ga poznavali, upravo kako bih dobila odgovore na postavljena pitanja. Sve to približava zbirku pojmu ekozbirke ako prefiks "eko" razumijevamo jednako kao i u konceptu ekomuzeja. Zbirka međimurskog folklornog stvaralaštva platforma je koja omogućuje dokumentiranje, zahvaćanje jednog momenta života Međimuraca u sadašnjem trenutku, ili barem detektiranje tog trenutka. Takvu mogućnost interpretiranja zbirke smatram jednim od najvažnijih aspekata i razloga njezina osnivanja u upravo opisanom obliku.

Nadalje, tako široko određena Zbirka nudi mnogobrojne mogućnosti suradnje MMČ-a s institucijama koje djeluju na području kulturno-umjetničkog stvaralaštva i očuvanja baštine Međimurja. Prije svega, to je već spomenuta Zajednica hrvatskih kulturno umjetničkih udruga Međimurske županije, s kojom je već ostvarena dobra suradnja, te kulturno-umjetnička društva koja djeluju okupljena pod okriljem Zajednice. Uz njihovu pomoć u organiziranju terenskog rada postiglo bi se učinkovitije popunjavanje zbirke, kao i potencijalno širenje popisa zaslužnih pojedinaca koji bi se uvrstili u zbirku. Nezaobilazno ime koje bi trebalo naći svoje mjesto u Zbirci jest i Vinko Žganec, čiji se najveći dio ostavštine čuva u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Dio te građe je digitaliziran i predmet je proučavanja djelatnika (muzikologa, etnokoreologa) Instituta te bi se naše dvije institucije mogle bolje i uspješnije povezati radi razmjene rezultata istraživanja. Velik poticaj u tom smjeru zabilježen je u siječnju 2017., kada je dio Žgančeve rukopisne građe pronađen u MMČ-u. Ta je građa u ožujku i travnju 2017. u potpunosti digitalizirana te je trenutačno u procesu inventarizacije i stručne obrade.

Obrada muzejske građe i muzejske dokumentacije. Akvizicija građe

Promotrimo sada postupak stvaranja muzejske zbirke od donirane građe. Nakon potvrde prethodnih usmenih dogovora ukupna je Grabrovićeva ostavština podijeljena između privatnih osoba, KUU-a *Seljačka sloga* iz Nedeli-

šća te MMČ-a. Dana 3. srpnja 2015. sklopljen je ugovor s gospodinom Gačešom o darivanju muzejske građe (ur. broj 101/15) kojemu je priložen i detaljan popis darovanih knjiga. Darovana građa koju čini više od 500 jedinica pregledana je pri ulasku u Muzej te je ustanovljeno da je pretežito riječ o papirnatog građi, mnogo manje o audiovizualnoj, uz samo pokoji fizički, trodimenzionalni predmet. Većina građe bila je u dobrom ili čak vrlo dobrom stanju, dok je manji dio bio nešto lošije očuvan, oštećen ili prljav. Nakon pregleda je procijenjeno da ne postoji opasnost od kontaminacije drugih predmeta.

Nakon odluke Stručnog vijeća MMČ-a da se osnuje nova zbirka, o tome je 22. srpnja 2016. upućena obavijest Muzejskome dokumentacijskom centru (ur. broj 101/2016) te je zbirka 9. kolovoza 2016. evidentirana u Online registru muzeja (OREG-u).

Klasifikacija građe

Radi lakšeg rukovanja, građa je pri inicijalnom pregledu podijeljena na sljedeća tematska područja.

1. Rukopisi
 - 1.1. Rukopisi vezani za folklorno stvaralaštvo
 - 1.2. Rukopisi vezani za standardne i latino plesove
2. Rukopisna i tiskana dokumentacija
 - 2.1. Folklorno stvaralaštvo i škole folkloru
 - 2.2. Note, riječi, koraci, rukopisi
 - 2.3. KUU *Veseli Međimurci*
 - 2.4. KUU *Seljačka sloga* iz Nedelišća
 - 2.5. Privatna dokumentacija
 - 2.6. Ostalo
3. Audio-video materijali (VHS kasete, CD-ovi i DVD-ovi)
 - 3.1. Audio-video materijali folklorne tematike
 - 3.2. Audio-video materijali sekundarnog značenja
4. Knjige
 - 4.1. Knjige folklorne tematike
 - 4.2. Knjige za stručnu knjižnicu Etnografskog odjela

Pri drugom pregledu građe odabrano je 149 jedinica koje će postati muzejski predmeti, a nakon registracije Zbirke dobit će status kulturnih dobara. Ostatak građe koji se nije odnosio izravno na Grabrovićev folklorni rad ili nije imao veće značenje popisan je i spremljen kao sekundarna dokumentacija za daljnja istraživanja Grabrovićeva lika i djela.

Inventarizacija

Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi (NN 108/02) propisana je obveza vođenja primarne, sekundarne i tercijarne muzejske dokumentacije. Svi se predmeti MMČ-a upisuju u jedinstvenu inventarnu knjigu koja se u digitalnom obliku vodi u računalnom programu, i to do proljeća 2016. u programu M++, nakon čega je Stručno vijeće MMČ-a donijelo stratešku odluku o promjeni računalnog progra-

ma te je s tvrtkom Arhivpro sklopljen ugovor o korištenju njihova programa *Indigo*. Ubrzo je započeto prebacivanje podataka u novi program, a nakon toga je uslijedio proces upoznavanja kustosa s načinom rada u novom programu te prilagodba postavki programa potrebama MMČ-a. Prelazak na novi program zaustavio je inventariziranje predmeta i dodjelu inventarnih brojeva već pri zaprimanju predmeta.

Kada su se stvorili uvjeti za početak primjene novog programa, započela sam inventarizaciju građe odabrane za Zbirku. *Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja registra kulturnih dobara RH* (NN 89/11) u članku 10. propisuje koje je podatke potrebno navesti za svako pokretno kulturno dobro. To su: naziv, dimenzije, materijal, autor i fotografija predmeta s naznakom autora.

Ti su podaci prikupljeni tijekom obaju pregleda građe, uz usporedno digitaliziranje građe koje sam obavljala sama jer MMČ nema muzejskog fotografa ni dokumentarista. Najveći je dio građe bio skeniran (papirnata građa), a manji je dio fotografiran. Pri unošenju podataka o pojedinom predmetu u inventarnu knjigu računalni program automatski generira sljedeći slobodni inventarni broj koji se dodjeljuje predmetu i fizički se označava na njemu. Procesom inventarizacije obuhvaćeno je ukupno 149 predmeta.

Kataloška obrada

Nakon inventarizacije slijedila je kataloška obrada predmeta odabranih za Zbirku. *Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi* katalogizaciju definira kao *trajni postupak vrednovanja muzejskog predmeta, njegove obrade i bilježenja najpotpunijih podataka o muzejskom predmetu* (čl. 13.).

Na Etnografskom odjelu MMČ-a od početka stvaranja digitalne inventarne knjige počeo je i proces kategoriziranja i stvaranja stručne terminologije (tezaurusa) kako bi se olakšalo rukovanje građom i njezino pretraživanje. Kako je riječ o potpuno novoj zbirci, taj sam proces nastavila osmišljavanjem novoga hijerarhijskog stabla ovakve strukture:

Nematerijalna baština (Međimurja)

Pojedina zaštićena nematerijalna dobra

Nositelji vještina, akteri na području očuvanja dobra

Lokalitet, događaj

Prva razina istraživanja o predmetima podrazumijevala je samostalno istraživanje na temelju podataka koji su iščitavani s predmeta. Primjerice, mnogi su od njih datirani i potpisani, a za neke je prema sadržaju publikacije, pišma ili pozivnice jasno o čemu je riječ te sam podatke o tim predmetima nalazila u dostupnoj literaturi, pretražujući fototeku i arhivu Etnografskog odjela te internetske izvore. Drugu razinu istraživanja činili su polustrukturirani

intervjui koje sam vodila s Grabrovićevim suradnicima iz folklorne društava ili kulturnih udruga. Ukupno sam obavila tri intervjua s četvero kazivača.

Registracija zbirke

Pravilnikom o obliku, sadržaju i načinu vođenja registra kulturnih dobara Republike Hrvatske propisan je postupak registracije kulturnih dobara. Prema članku 8., u ovom je primjeru riječ o pokretnome kulturnom dobru – muzejskoj zbirci, dok članak 10. propisuje podatke potrebne za registraciju takvih kulturnih dobara.²

Svi su potrebni podaci o predmetima iz Zbirke upisani u inventarnu knjigu iz koje se mogu ispisati u tiskanome ili digitalnom obliku kao prilog dokumentaciji potrebnoj za registraciju. Uz te je podatke potrebno sastaviti prijedlog za utvrđivanje svojstva kulturnog dobra (prema čl. 17. *Pravilnika o obliku, sadržaju i načinu vođenja registra kulturnih dobara RH*) u kojemu je potrebno navesti osnovne identifikacijske podatke (naziv zbirke, podrijetlo zbirke, vrste predmeta, broj predmeta), podatke o smještaju/mjestu čuvanja predmeta, sažeti opis zbirke s valorizacijom, popis predmeta u zbirci s osnovnim podacima (nazivom, imenom autora, vremenom nastanka, dimenzijama, vrstom materijala, tehnikom), sustav mjera zaštite zbirke te osnovnu fotodokumentaciju s naznakom autora. Prema propisanome, izradila sam prijedlog za registraciju zbirke i 24. listopada 2016. uputila ga Ministarstvu kulture na razmatranje.

Zaključak. Članak prati cjelokupan proces stručne obrade građe iz ostavštine Matije Grabrovića koja je poslužila kao temelj za novu, osmu zbirku Etnografskog odjela MMČ-a. Matija Grabrović bio je istaknuta ličnost na međimurskoj sceni amaterskoga folklorne stvaralaštva, što je bila glavna misao vodilja u osmišljavanju nove zbirke – Zbirke međimurskog folklorne stvaralaštva. Tako zamišljena, Zbirka nije završena cjelina već će se dopunjavati predmetima koji dokumentiraju rad i doprinose drugih zaslužnih folklorne amatera na području Međimurja.

Rad na Zbirci upozorio je na nekoliko razina odnosa Muzeja i zajednice, što je osobito bitno za regionalne muzeje poput MMČ-a. Prije svega, riječ je o promišljanju uloge nove muzejske zbirke, kao i (postojanje) potrebe za njom. Intenzivnom komunikacijom s kazivačima na terenu otvoren je dijalog Muzeja s nemuzejskom zajednicom, što govori o njegovoj ulozi u (regionalnoj) zajednici kao aktivnoga, a ne pasivnog činitelja.

Zbirka međimurskog folklorne stvaralaštva skupljanjem, proučavanjem i prezentiranjem rada istaknutih folklorne djelatnika s područja Međimurja uvelike pridonosi valorizaciji rada mnogobrojnih folklorne amatera i školovanih stručnjaka na očuvanju, interpretiranju i prenošenju folklorne izričaja Međimurja. Ta je dimenzija izrazito važna za odnos Muzeja i zajednice u kojemu se

² Podaci potrebni za registraciju muzejske zbirke kao pokretnog muzejskog dobra:

- mjesto čuvanja pokretnoga kulturnog dobra – ustanova pohrane ili smještaja pokretnoga kulturnog dobra,
- materijal od kojega je dobro izrađeno, tehnika izrade i dimenzije,
- broj predmeta u zbirci s osnovnim podacima za svaki predmet unutar zbirke (naziv, dimenzije, materijal, autor, fotografija s naznakom autora),
- popis zbirki unutar muzeja s brojem predmeta i osnovnim podacima o predmetima zbirki,
- sustav mjera zaštite pokretnoga kulturnog dobra.

Muzej pozicionira kao formalna i stalna institucija koja korespondira s ljudima, a ne s predmetima izvan njihova izvornog konteksta. Tako zamišljena, Zbirka se približava pojmu ekozbirke ako prefiks "eko" razumijevamo jednako kao i u konceptu ekomuzeja. Ona je ujedno platforma koja omogućuje dokumentiranje, zahvaćanje ili barem detektiranje jednog segmenta života Međimuraca u sadašnjem trenutku. Takvu mogućnost interpretiranja te zbirke smatram jednim od njezinih najvažnijih aspekata i razloga za osnivanje u upravo opisanom obliku.

LITERATURA I IZVORI

1. Hrustek Sobočan, Maša. *60 godina Muzeja Međimurja Čakovec*. // Muzej Međimurja Čakovec, Čakovec, 2014.
2. Kalšan, Vladimir. *Međimurska povijest*. // Vlastita naklada, Čakovec 2006.
3. Obavijest o osnivanju nove zbirke Zbirke međimurskog folklornog stvaralaštva, Ur. broj 101/16 od 5. srpnja 2016. (Arhiva Etnografskog odjela MMČ-a)
4. Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (NN 89/11), 2006.
5. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi (NN 108/02).
6. Ugovor o poklonu muzejske građe, Ur. br. 147/16, od 4. listopada 2016. (Arhiva Etnografskog odjela MMČ-a).
7. Ugovor o poklonu muzejske građe, Ur. broj 101/15 od 3. srpnja 2015. (Arhiva Etnografskog odjela MMČ-a).
8. Zakon o muzejima (NN 110/15).

Primljeno: 18. svibnja 2017.

THE COLLECTION OF MEĐIMURJE FOLK CREATIVITY – THINKING THROUGH THE RELATION BETWEEN MUSEUM AND COMMUNITY

This article follows the whole process of the professional treatment of material from the bequest of Matija Grabrović that served as the basis for a new, the eighth, collection of the Ethnographic Department of the Čakovec Museum of Međimurje. Matija Grabrović was a leading personality in Međimurje amateur folk art, which was the guiding light when it came to devising the new collection – the Collection of Međimurje Folk Creativity. Conceived in this way, the Collection is not a completed unit, but will go on being supplemented with objects that document the work of and contributions made by other very worthwhile amateur artists from the people in Međimurje.

Work on the Collection drew attention to several levels of relations between Museum and community, which is particularly important for regional museums like this one. Concerned above all is consideration of the role of the new museum collection and the existence of a need for it. Energetic communication with informants in the field started up a dialogue between museum and non-museum community, which tells of its role in the regional community as active and not as passive factor.